

نقش مصرف رسانه‌ای و پایگاه اقتصادی- اجتماعی در نگرش کارکنان ادارات به میزان شیوع فرهنگ فساد اداری^۱

اصغر میرفردی^۲، سید عبدالمهدی حسینی^۳

دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۳۱، پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۶

DIO: 10.22034/RCC.2023.2002833.1065

چکیده

فساد مسئله‌ای است که پرداختن به آن از بعد نظری، تجربی و سیاسی دشوار است. هدف این پژوهش تبیین نگرش کارکنان ادارات شهر یاسوج نسبت به میزان شیوع فساد اداری بود. نوع پژوهش کاربردی و روش آن پیمایشی بود. حجم نمونه بر پایه جدول لین، ۴۰۰ نفر برآورد شد که با روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی سیستماتیک از نوع طبقه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه ساختمند پژوهشگر ساخته بود که از روایی صوری و ضریب آلفای کرونباخ برای ارزیابی روایی و پایایی آن استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد که متغیرهای درآمد، پایگاه اقتصادی اجتماعی و سن رابطه معکوس و معناداری با نگرش نسبت به میزان فساد اداری دارند، ولی نگرش کارکنان زن و مرد درباره میزان فساد اداری تفاوت معناداری نداشت. نگرش نسبت به میزان فساد اداری با توجه به میزان استفاده از رادیو، روزنامه و ماهواره تفاوت معناداری نداشت، اما با توجه به میزان استفاده از برنامه‌های تلویزیون داخلی و اینترنت تفاوت معناداری وجود داشت. افرادی که کمتر از اینترنت استفاده می‌کردند و همچنین افرادی که بیشتر از تلویزیون داخلی استفاده می‌کردند، شیوع فساد اداری را بیشتر ارزیابی کردند. تحلیل رگرسیون چند متغیره نشان داد که پایگاه اقتصادی اجتماعی، ۱۸/۷ درصد از میزان واریانس متغیر وابسته را تبیین نمود. نتیجه نهایی این که پایگاه اقتصادی اجتماعی و برخی رسانه‌های جمعی (تلویزیون و اینترنت) در نگرش نسبت به میزان شیوع فساد اداری نقش دارند و طبقات پایین در مقایسه با طبقات بالا دغدغه بیشتری نسبت به فساد در جامعه دارند. شیوع میزان فساد به نهادینه شدن آن و میزان مدارای بیشتر با آن منجر می‌شود به گونه‌ای که چهره فرهنگی قابل تحملی از آن در جامعه نشان داده می‌شود.

واژگان کلیدی: پایگاه اقتصادی اجتماعی؛ رسانه، فرهنگ فساد، فساد اداری، ایران.

۱. مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی سیدعبدالمهدی حسینی به راهنمایی اصغر میرفردی است.

۲. دانشیار جامعه‌شناسی و عضو هیأت علمی دانشگاه شیراز. (نویسنده مسئول). Email: Amirfardi@shirazu.ac.ir

۳. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی از دانشگاه پیام نور تهران؛ واحد رباط کریم (پرنده). Email: sa.hossini63@gmail.com

مقدمه و بیان مسئله

یکی از آسیب‌های که می‌تواند در روند فعالیت و مأموریت ساختار اداری یک جامعه خلل وارد سازد، فساد اداری است. این پدیده زیان‌هایی را برای جوامع و توسعه آنها در پی دارد. از دیرباز، نمونه‌هایی از فساد وجود داشته است به گونه‌ای که در نوشتارهای تاریخی بدان اشاره شده است. تحولاتی که در سده‌های گذشته رخ داده و زمینه مشارکت مردم در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی را فراهم کرد، دولت‌ها را نسبت به فعالیت‌ها و اقدامات‌شان مسئول و پاسخگو نموده است. فساد اداری پیشینه زیادی به اندازه تاریخ شکل‌گیری دولت‌ها دارد (زاهدی و همکاران، ۱۳۸۸). برداشت‌های گوناگونی از فساد اداری وجود دارد. به باور العطاس^۱، فساد، برتری دادن منافع خصوصی به منافع عمومی است که در بردارنده نقض هنجاری وظیفه است. این مسئله همراه با اختفا، خیانت، فریب و بی‌اعتنایی شدید به پیامدهای آن برای عموم جامعه است (العطاس، ۱۳۹۵: ۵). تانزی^۲ (۱۹۹۸) فساد اداری را مربوط به موقعیتی می‌داند که یک کارمند اداری در حوزه کاری خود تحت تأثیر منافع شخصی، روابط و علائق خانوادگی و دوستی‌های اجتماعی قرار گرفته باشد. فساد اداری، سدی بازدارنده فراروی تحولات سازنده جوامع است. در این زمینه، حضرت علی (ع) در نامه بیستم نهج البلاغه به «زیادبن ابیه» جانشین فرماندار بصره هشدار می‌دهد که در برابر هرگونه فساد خواهد ایستاد و خیانت‌کنندگان به بیت‌المال را به سخت‌ترین شکل مجازات خواهد نمود (نهج البلاغه، سید رضی، ۱۳۷۹).

نگرش، آمادگی فکری و احساسی است که بوسیله تجربه زیسته فرد شکل می‌گیرد و کنش‌ها و واکنش‌های وی نسبت به محیط پیرامونی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. ابعاد نگرش شامل جزء شناختی نگرش که عبارت است از شیوه‌هایی که فرد موضوع، یا وضعیتی را ادراک می‌کند، جزء احساسی نگرش همان عواطف و احساسات فرد نسبت به موضوع است و بعد رفتاری نگرش نیز گرایش‌ها، قصد و آمادگی رفتاری درباره موضوع نگرش است (میرفردی، ۱۳۹۷). با توجه به این که نگرش در بروز رفتار فسادگونه نقش دارد، ارزیابی نگرش افراد نسبت به آن سودمند است (حسینی هاشم‌زاده و حبیبی، ۱۳۹۱). در کشورهای جهان سوم، به دلیل نهادینه شدن ضوابط و معیارهای فرهنگ شهروندی، هنجارگریزی در اندازه زیادی وجود دارد (میرفردی و فرجی،

۱۳۹۵). بخشی از این هنجارگریزی به شکل فساد اداری، بروز پیدا می‌کند.

فرهنگ و فساد

با گسترش فساد اداری، این پدیده از وضعیت نابهنجار و کمیاب به وضعیت عادی و پرشمار تغییر پیدا می‌کند و جامعه با پدیده عمومی شدن و فرهنگی شدن امر فساد روبرو می‌شود. در اینجا برای پرداختن به فرهنگ فساد، ضرورت دارد، مفهوم فرهنگ، عناصر و کارکردهای آن مرور گردند. برداشت‌های گوناگونی توسط مردم‌شناسان و جامعه‌شناسان از فرهنگ ارائه شده است.

فرهنگ، مفهومی گسترده است که همه الگوهایی که در جامعه آموخته می‌شوند، در آن پویایی پیدا می‌کنند و از رهگذر نمادها منتقل می‌شوند، را در برمی‌گیرد. به باور وایت^۳، فرهنگ فرایندی نمادی، انباشت‌پذیر، مستمر و پیشرو است. فرهنگ، امری پویا است که از رهگذر تطور فرهنگی، یک فرهنگ یا عنصری از آن از صورتی ساده‌تر، ناپیوسته‌تر، به صورتی پیوسته‌تر و پیچیده‌تر تحول می‌یابد (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۱۶۱-۱۵۹). از نظر تایلر^۴، فرهنگ شامل باورها، هنرها، اخلاق، عادات و هر توانایی است که انسان به عنوان عضو جامعه به دست می‌آورد. این فرهنگ که بر همانندی‌های بشری در جهان تأکید دارد، تا مدت زمانی طولانی، پایه مطالعات فرهنگی و اجتماعی درباره فرهنگ بود ولی به تدریج، دیدگاه‌های گوناگون، برداشت‌های ویژه‌ای از فرهنگ را ارائه دادند. بر اساس چنین رویکردی، ذهن انسان در همه زمان‌ها و مکان‌ها دارای پایه‌های یکسان بود و تاریخ بشر نیز مجموعه به هم پیوسته‌ای در نظر گرفته می‌شد که قابلیت تبیین آن در چارچوب یک نظریه کلی وجود دارد. دید تایلر به فرهنگ، کلی است و در مقابل، اندیشمندانی چون روث بندیکت^۵، بر این باورند که هر جامعه، فرهنگ و الگوهای فرهنگی ویژه خود را دارد (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۱۶۶-۱۶۵). برداشت‌های گوناگونی درباره پیوستاری یا ناپیوستاری فرهنگ وجود دارد، برخی همچون سامنر^۶، فرهنگ را متشکل از عناصر به هم پیوسته می‌دانند. برخی چون روث بندیکت، بر این باورند که یکپارچگی فرهنگی در الگوهای فرهنگی موجود در هر سرزمینی تجلی می‌یابد. برخی نیز یکپارچگی فرهنگی را فرایندی می‌دانند که عناصر تازه در درون آن جذب می‌شوند

آموزش دادن که از رهگذر فرهنگ انجام می‌شود، از وجوه تمایز انسان از دیگر موجودات زنده است. از نظر کارکردی، فرهنگ مادی ابزار مورد نیاز انسان را تأمین می‌سازد و فرهنگ غیرمادی، سبک و سلوک و جهت‌گیری شناختی و رفتاری انسان را تعیین می‌کند. مفهوم و حدود و ثغور ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها، هنجارها و نابهنجارها و بایسته‌های رفتاری توسط نظام فرهنگی یک جامعه تعریف و نهادینه می‌شود. فساد توسط فرهنگ به عنوان یک پدیده نابهنجار شناسانده می‌شود و در صورت پرشمار شدن میزان فساد، جهت‌گیری ارزشی نسبت به آن، به عنوان یک عنصر فرهنگی، تغییر می‌کند و فساد در نظام فرهنگی به سان یک رفتار معمولی شناخته می‌شود. بدین گونه، فرهنگ فساد در جامعه رواج می‌یابد و فساد با تغییر چهره در نظام فرهنگی به عنوان امری عادی جلوه پیدا می‌کند. در چنین وضعیتی، گسترش فساد حساسیت‌برانگیز نیست و به سان رفتار مجرمانه نشان داده نمی‌شود. با چنین تغییر ارزشی درباره رفتارهای فسادگونه، فرهنگ فساد جایگزین فرهنگ عاری از فساد می‌شود و مردم با نمودهای فساد در جامعه خو می‌کنند و حتی گاهی ممکن است فسادی که تبدیل به رویه مرسوم شده است را به سایر رفتارهایی که زیان‌های نابهنگام برای آنها دارد، ترجیح دهند. اولسون (۱۳۸۸) در این زمینه روایتی از چین در دهه ۱۹۲۰ را ارائه می‌کند که مردم، فرماندهان ارتش چین که مالیات‌های سنگینی را به شکل سازمان‌یافته و با اجبار از آنها می‌گرفتند را به راهزنان ترجیح می‌دادند. اولسون استقرار فرماندهان، نظم در مالیات ستانی که برای مردم رویه‌ای پیش‌بینی‌پذیر شده بود و منفعت مشترک ارتشی‌ها و مردم تولید کننده از فضای پایدار و امن فعالیت را دلایل ترجیح مدارا با فساد ارتشی‌ها در مقایسه با غارت راهزنان می‌داند و چنین وضعیتی را به عنوان «موهبت نخست دست نامرئی» می‌نامد. اولسون نشان می‌دهد که دو پنداشت از سوی مردم تحت ستم و فرماندهان ارتشی، منجر به عادی شدن فساد اداری سازمان‌یافته شد: باور مردم مبنی بر اینکه اگر ارتشی‌ها مالیات زیاد می‌گیرند، در مقابل، امنیت آنها را در برابر راهزنان حفظ می‌کنند؛ دوم، باور فرماندهان مبنی بر اینکه حفظ امنیت مردم منجر به افزایش تولیدی می‌شود که به تناسب آن، سهم خودشان نیز افزایش می‌یابد. وی نتیجه می‌گیرد که اولین دسته از حاکمان، کسانی بودند که در ازاء امنیت، منافع یکسویه و زیادی از مردم بدست می‌آوردند و

(ساروخانی، ۱۳۷۰: ۱۶۳-۱۶۲). برخلاف افرادی چون اسوالد^۶ و وایت که نگاه خاص و تخصصی به فرهنگ داشته و آن را جدا از دیگر حوزه‌های اجتماعی می‌دیدند، اندیشمندانی چون بیدنی بر این باور بودند که امر فرهنگی از امر اجتماعی جدا نیست (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۱۷۱). به بیان دیگر، فرهنگ و ایستارهای فرهنگی در جامعه تحول می‌یابند و هر رفتار و نظام اجتماعی، پیوستارهای فرهنگی و خرده فرهنگ ویژه خود را دارد. انسانها از رهگذر فرهنگ‌پذیری و تجربه زیسته در جامعه، با فرهنگ و آداب و رسوم جامعه خود خو می‌کنند و آنها را فراگرفته و درونی می‌سازند. به باور ویلیامز (به نقل از ادگار و سچ‌ویک، ۱۳۸۹: ۱۷۸) فرهنگ به عنوان «سبک کلی زندگی» و «شیوه تفسیر تمام تجارب مشترک» انسان‌ها است.

فرهنگ امری پویا است و عناصر فرهنگی، به‌ویژه ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی در گذر زمان دچار دگرگونی می‌شوند. همه عناصر فرهنگی به یک اندازه و با شتابی یکسان، تغییر نمی‌کنند. عناصر مادی، زودتر و عناصر اجتماعی و انسانی دیرتر تغییر پیدا می‌کنند (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۱۶۴). فساد به عنوان یک رفتار ناپسند، در صورت گسترده شدن، با مدارای فرهنگی روبرو می‌شود و از حالت رفتاری ضد فرهنگی به رفتاری قابل مدارا تغییر چهره می‌دهد. تازمانی که در نظام فرهنگی جامعه، فساد اداری به سان رفتاری هنجارستیز و ضد ارزش پنداشته شود، قابلیت پیشگیری و کنترل فساد آسان است. پژوهش ربیعی و آصف (۱۳۹۱) نشانگر رابطه معناداری بین شاخص‌های فرهنگ و پایین آمدن فساد اداری است. به بیان دیگر، به همان تناسب که فساد یک هنجارگریزی و عدول از ارزش‌های فرهنگی است، نظام فرهنگی جامعه نیز نقش مهمی در پیشگیری از فساد اداری دارد.

فرهنگ در یک دسته‌بندی کلی به دو دسته فرهنگ مادی (واقعیتی عینی) و غیرمادی (واقعیتی که انسانها با آن زندگی می‌کنند) (بیرو، ۱۳۷۰) تقسیم می‌شود. فرهنگ مادی، همان تمدن است و فرهنگ غیرمادی نیز افکار، اندیشه‌ها، ایستارها، ادبیات، دستاوردهای غیرملموس و مبانی علمی و معرفتی است. برای بیان کارکردهای فرهنگ، می‌توان به تفاوت بنیادین انسان و حیوان اشاره نمود. انسان با داشتن فرهنگ و توانایی فرهنگ‌سازی و داشتن زندگی فرهنگی، زندگی متفاوتی از دیگر موجودات زنده دارد. فراگرفتن و

دولت‌ها است. فساد احزاب سیاسی، زدوبندهای سیاسی، فساد در بخش‌های واردات، مزایده‌ها، مناقصه‌ها، خریدهای کلان خارجی و داخلی و پروژه‌های عمرانی از این دسته‌اند. ب- سطح دوم، بیشتر در میان کارمندان رده پائین شکل می‌گیرد. رشوه‌های عمومی و کارسازی‌های غیرقانونی از این دسته‌اند (افضلی، ۱۳۹۱: ۲۴۲). العطاس (۱۳۹۵) سه گونه اصلی فساد اداری را رشوه‌خواری، خویشاوندسالاری و اخاذی دانسته است. در مجموع، رشوه، اختلاس، تصرف غیرقانونی، اعمال نفوذ، پورسانت، تدلیس و رانت‌جویی از گونه‌های اصلی فساد اداری‌اند.

از دیرباز، گونه‌های فساد در ساختار حاکمان وجود داشته است. نمونه‌هایی از چنین فسادهایی در تاریخ ایران با نام‌هایی چون پیشکش، مداخل و سیورسات رواج داشته‌اند. پیشکش توسط وزیران و بزرگان قوم، مداخل توسط مردم عادی و سیورسات توسط لشکریان به حاکمان پرداخت می‌شد (راوندی، ۱۳۷۱: ۱۶۹). شاخص درک از فساد^۹، که هر ساله توسط سازمان شفافیت بین‌الملل^{۱۰} منتشر می‌شود، وضعیت سلامت اداری را در بین کشورهای جهان نشان می‌دهد. بر پایه این شاخص در سال ۲۰۲۲، از بین ۱۸۰ کشور جهان، ایران با نمره ۲۵ رتبه ۱۵۵ را دارا بود، در حالی که امارات متحده عربی با نمره ۶۷ رتبه ۲۷ سلامت اداری را داشت (سازمان شفافیت بین‌الملل، ۲۰۲۳).

شیوع فساد اداری، به گونه‌ای افکار عمومی و رسانه‌های ارتباطی را درگیر میزان، ریشه و پیامدهای آن می‌سازد. رسانه‌ها به گونه‌های مختلف تحت تأثیر اخبار و گزارش‌های فساد اداری قرار می‌گیرند و کاربران به تناسب بازتاب گزارش‌های فساد اداری در رسانه‌ها، از کمیت و ابعاد آن آگاهی یافته و نگرش‌شان درباره فساد تا اندازه‌ای می‌تواند ناشی از مصرف رسانه‌ها باشد.

شیوه بازتاب فسادها در رسانه‌ها، در رواداری یا رویارویی افکار عمومی نسبت به فساد اداری نقش دارد. عمومی شدن فساد و شکل‌گیری فرهنگ فساد در جامعه، به جهت‌گیری رسانه‌ها درباره فساد، میزان پیگیری و آگاهی بخشی آنها درباره فساد و پیامدهای آن و استفاده مردم از رسانه‌ها وابسته است.

جامعه متشکل از افراد با پایگاه‌های اجتماعی متفاوتی است که متناسب با جایگاه طبقاتی‌شان، از سبک زندگی و مصرف فرهنگی همچون مصرف رسانه‌ای ویژه‌ای

نظام‌های توتالیتر آغازین با همین رویه فسادگونه قدرت و قوام گرفتند (اولسون، ۱۳۸۸: ۱۳۹). این روایت، نمونه‌ای از نهادینه شدن رویه نابهنجار و غیرمشروع یا همان فساد در مواجهه با منافع عمومی است که فرهنگ فساد را در اجتماعات انسانی رواج می‌دهد.

ویندسور^{۱۱} (۲۰۰۴)، فساد اداری را از منظر فرهنگی و اجتماعی مورد توجه تحلیل قرار داده است. وی فساد را به سان یک بیماری فرهنگی و پیامد ناتوانی و شکست اضافی جامعه در نهادینه‌سازی هنجارهای اجتماعی و فرهنگی می‌داند. عادی شدن فساد به گونه‌ای که این پدیده نابهنجار در جامعه رواج یابد، باعث می‌شود با مدارا به آن نگریده شود، آن را تبدیل به یک خرده فرهنگ مغایر با ارزشهای پسندیده می‌سازد که به تدریج بخش‌های گوناگون جامعه را در بر می‌گیرد. امر فرهنگی یک امر مطلوب مبتنی بر ارزش‌های پسندیده است. با این وجود، فراگیر شدن مسئله و انحراف از هنجارها، همچون فساد اداری، به تدریج آن را تبدیل به یک موضوع مورد مدارا در نظام فرهنگی و اجتماعی می‌سازد، اگرچه از نظر قانونی ناهنجار قلمداد شود. در زمینه خرده فرهنگ فساد، موازین رسمی و رفتارهای ناهنجار شایع شده در جامعه در تعارض با یکدیگرند، با این وجود، شیوع رفتارهای فساد گونه، به تدریج زمینه مدارای غیر رسمی را افزایش می‌دهد و از قبح ارزشی فساد در نزد افکار عمومی می‌کاهد، به گونه‌ای که بخشی از افراد جامعه ممکن است برای دستیابی به موقعیت‌های برتر اقتصادی و یا پیشبرد اهداف اداری‌شان از رویه‌های فسادآمیز استفاده کنند. چنین وضعیتی، نوع نگاه فرهنگی مردم به فساد را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

فرهنگ از نگاه ساختاری به معنای نظامی از الگوهای عادی شده است که با یکدیگر همبسته‌اند و از نظر هنجاری شامل قاعده و روش زندگی یک اجتماع یا جامعه است (نقل شده در ربیعی و آصف، ۱۳۹۱). ارزش‌ها و الگوهای فرهنگی و به‌ویژه نوع نگاه به رفتارهای بهنجار و نابهنجار از رهگذر عوامل جامعه‌پذیری به‌ویژه رسانه‌های جمعی در جامعه ترویج می‌شوند و واکنش‌های عمومی به فساد نیز در رسانه‌ها بازتاب پیدا می‌کنند.

فساد اداری از نظر سطح ارتکاب، دو دسته است: الف- سطح نخست دربرگیرنده مفاسدی است که بیشتر مرتبط با نخبگان سیاسی همچون کارمندان عالی‌رتبه و مقامات ارشد

کارکنان ادارات نسبت به میزان فساد اداری در شهر یاسوج پرداخته است و هدف اصلی پاسخ به این پرسش‌ها است که کارکنان ادارات شهر یاسوج چه نگرشی در مورد میزان فساد اداری دارند؟ و این نگرش چه ارتباطی با مصرف رسانه‌ای و پایگاه اقتصادی - اجتماعی پاسخگویان دارد؟ پیشگیری از گسترش فساد نیازمند بررسی علمی ابعاد آن است و به همین منظور چنین مطالعاتی که به بررسی فساد از منظر اجتماعی بپردازد، از اهمیت و ضرورت زیادی برخوردار است.

پیشینه تحقیق

خداداد حسینی و فرهادی نژاد (۱۳۸۰) در بررسی خود پیرامون فساد اداری دریافتند که مجموعه‌ای از ویژگی‌ها همچون شرایط فرهنگی، سازمانی، اقتصادی، فردی و قانونی در پدیدار شدن فساد اداری نقش دارند. بهبود قوانین، ترمیم وضعیت حقوقی کارکنان و پرهیز از نگاه سیاسی به فرایند خصوصی‌سازی در کنترل و کاهش فساد اداری اثرگذارند. مطالعه سازمان بازرسی کل کشور (۱۳۸۶) نشان می‌دهد که مشکلات مدیریتی، آموزشی، نظارتی، اقتصادی، و وجود روحیه خودگرایی مهم‌ترین زمینه‌های فساد اداری در ایران است. حسینی هاشم‌زاده و حبیبی (۱۳۹۱) دریافتند که بین زنان و مردان کارمند در زمینه درک فساد تفاوتی وجود ندارد، با این وجود، زنان کمتر از مردان درگیر رفتارهای فسادگونه شده‌اند ولی اثر فساد بر سلامت اداری را بیش از مردان ارزیابی می‌کنند.

گیوریان (۱۳۹۰) در مقاله‌ای نشان داد که رسانه‌ها می‌توانند با پیگیری روند کار ادارات و فسادهای احتمالی در سه مقوله شفافیت، سرعت و مستقل بودن در خبر و گزارشاتشان در کاهش دامنه فساد اداری اثرگذار باشند. صالحی (۱۳۹۹) در پژوهشی نشان داد که نوع عملکرد نظام اداری می‌تواند باعث تداوم و یا اضمحلال آن نظام باشد. دلپسند و همکاران (۱۳۹۹) پرداخت‌های غیر رسمی، را به عنوان یکی از عوامل نقش‌آفرین در شکل‌گیری فساد اداری در بیمارستان‌ها معرفی کرده‌اند.

فرخ سرشت (۱۳۸۳) نشان داد که وضعیت اقتصادی کارمندان دولت و جامعه، نبود اصلاح و تغییر قوانین مالیاتی، زیاده‌روی در اجرای قوانین و محدود نمودن بخش خصوصی، پاسخگو نبودن بخش دولتی، رابطه نزدیک مراجعه‌کنندگان و کارمندان، روابط نسبی و سببی کارمندان

برخوردارند. چنین تفاوت‌هایی می‌تواند ارزیابی آنها از ساختارهای اقتصادی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار دهد (میرفردی، ۱۴۰۱). باورهای فرهنگی درباره سازمان‌ها در قالب میزان اعتماد و یا ارزیابی از عملکرد آنها در افکار عمومی تجسم می‌یابد. با توجه به اینکه اعتماد به سازمان‌ها (میرفردی، ۲۰۱۱)، و ارزیابی مردم از کیفیت کار سازمانها، بر مشارکت اجتماعی و سیاسی آنها تأثیرگذار است (میرفردی، کریمی و عیسائی خوش، ۱۳۹۹)، شناخت نگرش آنها درباره میزان سلامت اداری اهمیت دارد.

ارزیابی و نگرش شهروندان یک جامعه درباره میزان فساد اداری می‌تواند بر میزان اعتماد اجتماعی آنها و سرمایه اجتماعی جامعه اثرگذار باشد؛ این دو متغیر نیز بر انسجام و هویت ملی اثرگذار است (میرفردی و ولی‌نژاد، ۱۳۹۷). با وجود مطالعات گوناگونی که پیرامون فساد اداری انجام شده است (برای نمونه تانزی، ۱۹۹۸؛ پیلائی^{۱۱}، ۲۰۰۴؛ تریسمان^{۱۲}، ۲۰۰۴؛ جیورجان^{۱۳}، ۲۰۱۱؛ خداداد حسینی و فرهادی نژاد، ۱۳۸۰؛ حسینی هاشم‌زاده و حبیبی، ۱۳۹۱؛ گیوریان، ۱۳۹۰ و سائو و سوئه^{۱۴}، ۲۰۲۲)، نگرش مردم به چنین مسئله‌ای کمتر مورد توجه پژوهشگران بوده است.

شهر یاسوج، به عنوان شهری در حال گذار از بافت سنتی به بافت نوین شهری و اداری، پس از انقلاب با گسترش بخش خدمات اداری روبرو بوده است. در شهر یاسوج آماری در مورد میزان واقعی فساد اداری وجود ندارد، اما گزارش‌های رسمی در سال‌های گذشته نشانگر مواردی از فساد اداری در ادارات این شهر است. بر اساس مشاهدات میدانی و تجربیات زیستی نگارندگان، مسئله فساد اداری در شهر یاسوج همانند دیگر مناطق کشور رو به افزایش است، به گونه‌ای که بخشی از کارهای اداری بر حسب خاص‌گرایی که نشانه‌ای از فساد اداری است، انجام می‌شود. گزارش‌های گوناگون رسانه‌ها نشانگر نموده‌هایی از مسئله فساد اداری در جامعه است. گسترش رفتارهای فسادگونه و غیرقانونی در ادارات افزون بر اینکه اعتقادات و باورهای دینی و فرهنگی مردم را ضعیف کرده، چهره نامطلوبی از ادارات و دستگاههای اجرایی به نمایش می‌گذارد، و منجر به عادی شدن امر فساد در جامعه خواهد شد. در این زمینه، شناخت نگرش کارکنان ادارات در مورد وضعیت فساد اداری در شهر یاسوج، می‌تواند سیمای این پدیده را بهتر نمایان سازد. در این راستا، این پژوهش به بررسی نگرش

با مراجعین و دخالت دولت در امور اقتصادی از زمینه‌های فساد اداری‌اند. حقیقتیان و همکاران (۱۳۹۱) در بررسی عوامل اجتماعی و فساد اداری دریافتند که میانگین بالای فساد اداری در سازمان‌های مورد مطالعه از میانگین نظری بالاتر است، اما میزان فساد اداری در بین سازمان‌ها متفاوت نیست. میزان فساد اداری کارمندان برحسب تحصیلات و وضعیت تأهل آنها تفاوت دارد، اما بین میزان فساد اداری و سابقه شغلی رابطه معناداری وجود ندارد.

رفعی پور (۱۳۸۸) در کتاب سرطان اجتماعی فساد، با اشاره به اهمیت شرایط داخلی و زیرساخت‌های مناسب برای فساد اداری، علل اجتماعی و اقتصادی را نیز تشریح نمود. براساس یافته‌ها، نیمی از مخاطبان رای قاضی را فصل الخطاب نمی‌دانند و عقیده دارند که با استفاده از روش‌های دیگر می‌توان نتیجه قضاوت را تغییر داد. که در این زمینه تنها ۲۰ درصد پاسخگویان معتقد بودند که در صورت ظلم یک سرمایه‌دار به مستضعف، شخص ضعیف می‌تواند حقش را استیفا کند. زاهدی و همکاران (۱۳۸۸) دریافتند که عواملی چون کیفیت زندگی کاری، فردی، درون سازمانی، برون سازمانی و فرهنگی در کاهش یا جلوگیری از فساد کارمندان شاغل در نظام اداری مؤثر است. ناصری و حسینی (۱۳۸۹) در بررسی فساد ورزشی در فضای رسانه‌ای یک دهه کشور با اشاره به نقش بسیار حیاتی رسانه‌ها دریافتند که در سال ۱۳۸۶ هیچ گونه خبری از فعالیت‌های مفسدانه بخاطر سیاست‌های حاکم در رسانه‌ها نبود اما به مرور حساسیت‌های رسانه‌ای نسبت به فساد، افزایش یافت که نقطه اوج آن در سال ۱۳۹۴ بوده است. در این راستا از منظر ارتباطات، بخشی از مبارزه با فساد را می‌توان به رسانه‌ها محول کرد.

بر پایه نتیجه بررسی پیلای (۲۰۰۴) در افریقای جنوبی تاریخ اجتماعی، سنت‌های دیوانسالارانه و وضعیت توسعه سیاسی عوامل اثرگذار در میزان فساد اداری این کشور است. پژوهش لدرمن و همکاران^{۱۵} (۲۰۰۵) درباره گروهی از کشورها نشانگر وجود رابطه معنادار بین دوره زمانی پایداری مردم‌سالاری و میزان فساد در کشورهای مورد بررسی است. تریزمن^{۱۶} (۲۰۰۵) نشان داد که میزان فساد در کشورهای تحت استعمار انگلیس که دارای مذهب پروتستان هستند و درآمد سرانه و تولید ناخالص بالا و همچنین نظام حقوقی عرفی دارند، بالا است.

در پژوهشی که در سال ۲۰۰۵ توسط بانک جهانی^{۱۷} (۲۰۰۵) صورت گرفت، نقش بازدارنده فساد برای توسعه کسب و کار در همه مناطق جهان به جز کشورهای نوصنتی شده شرق آسیا بیش از مالیات دولتی است. مطالعه لینو و همکاران^{۱۸} (۲۰۲۲) در برزیل نشان داد که فساد درجه اول و دوم نقش حیاتی در حفظ وضعیت موجود در دادگاه‌های محاسباتی دارد. بیشتر حساب‌برسان رسمی در سراسر کشور، که از کمک هزینه (یعنی پرداخت اضافی) و یا حتی از رشوه بهره نمی‌برند، تمایلی به پیوستن به شبکه فساد ندارند و حتی نسبت به آن واکنش نشان می‌دهند. مطالعه وو و همکاران^{۱۹} (۲۰۲۳) نشان داد که نظریه‌پردازی در مورد فساد در سطح هر کشور مؤثرترین روش برای شناخت اثرات فساد بر اقدامات کلی فعالیت اقتصادی است. برونتی و ویدر^{۲۰} (۲۰۰۳) نیز انعکاس اخبار در رسانه‌ها را متأثر از قوانین و مقررات، تأثیر عوامل سیاسی - اقتصادی و اقدامات گروه‌های فشار بر محتوای رسانه می‌دانند.

پژوهش‌های مختلفی پیرامون مسئله فساد اداری در داخل و خارج از کشور انجام شده است. تمامی پژوهش‌های داخل کشور، متمرکز بر روی رفتار فساد آمیز بوده است. در خارج از کشور نیز پژوهش‌های گسترده‌ای در مورد این مسئله اجتماعی صورت گرفته است. در بیشتر پژوهش‌های خارج از کشور به ضعف خود سازمان‌ها به عنوان عامل گسترش فساد توجه شده است. در مجموع، در پژوهش‌های پیشین به ابعاد فرهنگی فساد به‌ویژه موضوع نگرش نسبت به میزان فساد اداری و نقش رسانه‌ها در این نگرش توجه زیادی نشده است. در این پژوهش سعی بر آن بوده است که با توجه به کاستی فعالیت‌های پژوهشی در این زمینه؛ وضعیت نگاه فرهنگی و نگرشی درباره فساد اداری مورد سنجش قرار گیرد.

چارچوب نظری

ارزیابی و تبیین جایگاه فساد در جامعه و برداشت فرهنگی مردم درباره آن، نیازمند استفاده از دیدگاه‌های مرتبط با جرائم و آسیب‌های اجتماعی، جایگاه منزلتی و همچنین عدالت و برابری است. به طور کلی در چارچوب نظری مورد استفاده در این از نظرات ساترلند، جانستون، مرتون و آدامز استفاده شد. از نظرات ساترلند و جانستون برای تبیین پایگاه اقتصادی اجتماعی استفاده شد، ساترلند در جرایم یقه‌سفیدان معتقد

داشته، از نظریه برابری منتج شده‌اند. بر اساس بعضی از پژوهش‌ها، گاهی ادراک نابرابری و تبعیض به نوعی رفتار انحرافی مانند دزدی و خرابکاری می‌انجامد. در واقع، افراد در برابر احساس و ادراک بی‌عدالتی، به روش‌های گوناگون واکنش نشان می‌دهند. بخش قابل توجهی از این واکنش‌ها، برای سازمان زیانبار است. اگر سازمان در برقراری عدالت موفق باشد، ادراک از نابرابری و تبعیض ترمیم خواهد شد و گرایش اشخاص برای انتقام در برابر بی‌عدالتی از بین می‌رود. این نظریه، یک مدل انگیزشی است که تلاش افراد را برای بدست آوردن عدالت و انصاف در مبادله‌های اجتماعی و روابط بده و بستانی تشریح می‌کند. در نظریه آدامز متغیر درآمد و ارزیابی از منصفانه بودن آن نقش مهمی در ادراک از عدالت دارد. به نظر می‌رسد کسانی که از درآمد بالایی در سازمان برخوردارند، گرایش کمتری به فساد اداری در آنها پیدا می‌شود (رضانیان، ۱۳۸۴). بوخولز تأثیرگذاری رسانه‌های جمعی بر سازمان‌ها، به‌ویژه سازمان‌های بخش عمومی را با استعاره «تنگ ماهی» مصداق‌سازی می‌کند. مراد از تنگ ماهی، شفاف‌سازی، مرئی کردن و نمایش صحیح و مناسب رفتارهای سازمانی است. مطبوعات و رسانه‌ها بدون آنکه هزینه‌ای برای حاکمیت داشته باشند به نظارت و تجسس و نظارت بر رفتار سازمانهای دولتی و بخش عمومی می‌پردازند و در امر بازرسی به طور غیرمستقیم به حکومت و دولت کمک می‌کنند. افزایش آگاهی عمومی از طریق توجه رسانه‌ها به مسئله فساد به معنای افزایش سطح فساد نیست، بلکه افزایش آگاهی مردم به سازمان‌های دولتی و بخش عمومی می‌تواند در مبارزه با فساد به دولت کمک کند. بنابراین، اگر رسانه‌ها از آزادی و حمایت قانونی لازم برخوردار باشند، به نحو مؤثرتری این کار را در جامعه ایفا خواهند کرد. رسانه‌های جمعی شامل کلیه مراکز اطلاع‌رسانی به عموم مردم مانند: صدا و سیما، روزنامه‌ها، مجلات اطلاع‌رسانی و سایت‌های اینترنتی هستند (گیوریان، ۱۳۹۰).

از این نظریه‌ها می‌توان برای تبیین فرضیه‌های پژوهش بهره‌گرفت، بدین شکل که با بهره‌گیری از دیدگاه ساترلند و جانستون نسبت به طرح و بررسی فرضیه رابطه بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و از دیدگاه آدامز برای طرح و بررسی فرضیه تفاوت معناداری نگرش زنان و مردان نسبت به میزان فساد در جامعه بهره گرفت. افزون بر این، متغیر درآمد،

است که پرداختن به فعالیت‌های غیرقانونی نه تنها مختص طبقه فقیر جامعه نیست، بلکه از افراد طبقه متوسط و بالا یا دارای موقعیت حرفه‌ای مرتکب جرایمی می‌شوند که به مراتب فراگیرتر از طبقات پایین است. هرچند جرایم یقه‌سفیدان توسط مقامات خیلی بیشتر با دیده اغماض نگریده می‌شود تا جرایم قشرهای محروم‌تر و مستضعف جامعه، اما هزینه این جرایم بسیار زیاد است و نگرش‌های قضایی نسبت به جرایم یقه‌سفیدان و مقامات رسمی و دارای موقعیت بالا متفاوت است (صبوری، ۱۳۸۰). جانستون در تحلیل پایگاه نابرابر قدرت و ثروت اعلام می‌دارد در دوران رفاه اقتصادی، رونق وضعیت اقتصادی طبقات میانی و بالا و بروز فاصله طبقاتی در جامعه، طبقات پایین از رهگذر برخی اقدام‌های غیرقانونی درصد رفع و جبران بخشی از شرایط بد اقتصادی خود برمی‌آید. این مسئله همواره مطرح است که توزیع نابرابر ثروت و قدرت در داخل جامعه تا چه حد ناشی از تنش بین کاربرد شفاف و منصفانه قواعد بازی و روابط پشت صحنه است. این روابط و اعمال نفوذها که با هدف تأمین منافع صاحبان ثروت و قدرت صورت می‌گیرد، علت اصلی پیدایش نابرابری و فساد است (هریسی‌نژاد، ۱۳۹۰). طبقات بالا به دلیل موقعیتی که دارند، از فرصت‌های مطلوبی برخوردارند و طبقات محروم به دلیل نابرابری از این فرصت‌ها، ممکن است دست به اقدامات غیرقانونی بزنند. به طور کلی، وقتی کارمند در یک سازمان نمی‌تواند به هدف‌های اقتصادی خودش دست پیدا کند، ممکن است تلاش کند از روش‌های غیرقانونی به آمل و آرزوهایش جامه عمل بپوشاند. مرتون استدلال می‌کند که کارمندان در سازمان و در پی آن، سازمانها در نظام اجتماعی، تحت فشار ساخت اجتماعی قرار دارند. او معتقد است رفتار گروه‌های منحرف حاصل روش‌های رایج خاص فرهنگی و عدم دسترسی گروه‌ها به راه‌های نهادی شده برای رسیدن به هدف‌ها است (حقیقتیان و همکاران، ۱۳۹۱). از نظریه برابری آدامز^{۱۱} برای تبیین جنسیت و درآمد استفاده شد. توجه او به متغیر جنسیت، در تشریح نگرش‌ها و رفتار کارکنان نسبت به فساد اداری کاربردی‌پذیر است. وی معتقد است که زنان به دلیل اینکه تجربه فساد کمتری نسبت به مردان دارند، زمینه فساد در آنها کمتر است. بیشتر پژوهش‌های عدالت سازمانی که بر شیوه توزیع پرداخت‌ها و یا مشوق‌های مرتبط با کار تمرکز

پرسشگران درباره تعدادی از کارشناسان و کارکنان ادارات تکمیل شد.

تعریف نظری و عملیاتی مفاهیم اصلی

پایگاه اقتصادی اجتماعی: جایگاهی است که فرد در نظام قشربندی اجتماعی دارد. برای سنجش این متغیر به شکل تلفیقی از شاخص‌هایی چون درآمد، منزلت شغلی و سطح تحصیلات استفاده شد.

نگرش نسبت به میزان فساد اداری: خود مفهوم نگرش، نظامی بادوام شامل عناصر شناختی، احساسی و رفتاری است. فساد اداری نشانگر پیوند غیرقانونی مردم و نهادهای دولتی است که زمینه‌ساز استفاده غیرقانونی از موقعیت اداری می‌شود (یزدان‌پناه و همکاران، ۱۳۹۲). نگرش به فساد با بهره‌گیری پرسشنامه پژوهشگر ساخته سنجیده شد. پرسش‌ها در قالب مقیاس ترتیبی و طیف پنج گزینه‌ای لیکرت پیرامون گونه‌های مختلف سوء استفاده از موقعیت اداری و میزان شدت آنها در جامعه مورد مطالعه از نگاه پاسخگویان بود. اعتبار پرسش‌نامه به شیوه اعتبار صوری^{۲۲} و با مراجعه به اعضای هیئت علمی دانشگاه مورد ارزیابی قرار گرفت. پایایی ابزار سنجش نیز با بهره‌گیری از ضریب آلفای کرونباخ^{۲۳} ارزیابی شد. نتیجه ارزیابی پایایی متغیر وابسته در «جدول ۱» آمده است.

جدول ۱. ارزیابی پایایی متغیر وابسته.

متغیر	تعداد گویه	تعداد پاسخگو	ضریب آلفای کرونباخ
نگرش نسبت به میزان فساد اداری	۱۵	۴۰	۰/۹۰

استفاده از رسانه‌های جمعی: منظور از رسانه‌های جمعی در این پژوهش، رادیو، تلویزیون، اینترنت، روزنامه و ماهواره است که میزان استفاده از آنها در شبانه‌روز بر حسب ساعت سنجیده شد. با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، دو نوع آمار توصیفی و استنباطی از جمله آزمون t مستقل، آزمون آنوا، آزمون پیرسون و رگرسیون چند متغیره در تجزیه و تحلیل یافته‌ها بکار گرفته شد.

ضمن اینکه در متغیر پایگاه اقتصادی و اجتماعی بکار گرفته شده و سنجیده شد، با توجه به نقش محرک‌های اقتصادی و مالی در مورد فساد به صورت جداگانه نیز مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به نظریه آدامز، متغیر جنسیت که با تجربه اجتماعی جنسیتی شهروندان مرتبط است، در پیوند با متغیر وابسته مورد تحلیل قرار گرفت. متغیر سن نیز به دلیل دربرداشتن تجربه اجتماعی درباره فساد مورد تحلیل قرار گرفت. همچنین از دیدگاه بوخولز برای تبیین رابطه بین استفاده از رسانه‌های جمعی و نگرش کارکنان ادارات نسبت به میزان فساد در جامعه استفاده شد.

فرضیه‌ها

۱. بین درآمد و نگرش کارکنان ادارات شهر یاسوج نسبت به میزان فساد اداری رابطه وجود دارد.
۲. بین نگرش کارکنان ادارات شهر یاسوج نسبت به میزان فساد اداری و پایگاه اقتصادی اجتماعی آنها رابطه وجود دارد.
۳. بین سن و نگرش کارکنان ادارات شهر یاسوج نسبت به میزان فساد اداری رابطه وجود دارد.
۴. بین نگرش کارکنان زن و مرد ادارات شهر یاسوج نسبت به میزان فساد اداری تفاوت وجود دارد.
۵. بین میزان استفاده از رسانه‌های جمعی و نگرش کارکنان ادارات شهر یاسوج نسبت به میزان فساد اداری رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی

این پژوهش کاربردی و مقطعی است و با روش پیمایشی انجام شد و داده‌ها بوسیله پرسشنامه محقق ساخته گردآوری شد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه کارکنان ادارات شهر یاسوج بود. دوره زمانی برای گردآوری داده‌ها در مورد جامعه آماری نزدیک دو ماه بود. برای برآورد حجم نمونه از جدول لین (۱۹۷۶) استفاده شد. براساس جدول لین با میزان همگنی (۵۰-۵۰) سطح معناداری ۹۵ درصد و حجم نمونه حجم کلیه کارکنان ادارات، ۳۸۱ مورد محاسبه که برای افزایش دقت و اعتبار به ۴۰۰ مورد ارتقاء یافت. از روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی سیستماتیک از نوع طبقه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شد، بدین شکل چند اداره انتخاب و پرسشنامه‌ها از طریق پرسش و پاسخ حضوری

یافته‌ها

نمره نگرش پاسخگویان، به میزان فساد اداری به طور میانگین نزدیک به سطح متوسط بود، کارکنان رده‌های پایین اداری و اقتصادی، میزان فساد را بیشتر از کارکنان رده‌های بالا ارزیابی کردند. به منظور تعیین رابطه بین متغیرهای مستقل درآمد، پایگاه اقتصادی-اجتماعی و سن با متغیر وابسته نگرش کارکنان ادارات نسبت به میزان فساد اداری از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد.

نتایج این آزمون نشان داد که دو متغیر درآمد و نگرش به میزان فساد اداری در سطح ۹۹ درصد دارای رابطه منفی و معناداری هستند ($r = -0/383$ و $p = 0/001$). همچنین همبستگی این دو متغیر در سطح متوسط است. بنابراین این فرضیه رابطه معنادار میان درآمد و نگرش کارکنان ادارات نسبت به میزان فساد اداری مورد تأیید قرار می‌گیرد. این نتایج بیانگر این است که با افزایش میزان درآمد، نمره نگرش نسبت به میزان فساد اداری کاهش می‌یابد و یک رابطه معکوس بین دو متغیر وجود دارد (جدول ۲).

جدول ۲. ضریب همبستگی رابطه بین درآمد و نگرش کارکنان نسبت به میزان فساد اداری؛ مأخذ: یافته‌های پژوهش.

متغیر مستقل	ضریب همبستگی پیرسون (r)	سطح معنی داری (p)	توصیف همبستگی
درآمد	-0/383**	0/001	متوسط
پایگاه اقتصادی اجتماعی	-0/507**	0/010	بالا
سن	-0/281**	0/000	پایین

** معناداری در سطح ۹۹ درصد
* معناداری در سطح ۹۵ درصد، ns: عدم معناداری

نگرش کارکنان نسبت به میزان فساد اداری کاهش می‌یابد و یک رابطه معکوس بین دو متغیر وجود دارد (جدول ۲). رابطه دو متغیر سن و نگرش به میزان فساد اداری در سطح ۹۹ درصد منفی و معنادار است ($r = -0/281$ و $p = 0/000$). همبستگی این دو متغیر در سطح پایین بود. بنابراین فرضیه رابطه معنادار بین سن و نگرش کارکنان ادارات نسبت به میزان فساد اداری تأیید شد. این نتایج بیانگر این است که با افزایش نمره سن، نمره نگرش کارکنان نسبت به میزان فساد اداری کاهش می‌یابد و یک رابطه معکوس بین دو متغیر وجود دارد (جدول ۲). جهت بررسی تفاوت نگرش کارکنان ادارات نسبت به میزان فساد اداری بین زنان و مردان از آزمون t مستقل استفاده شد.

نتایج آزمون تی مستقل، نشان داد سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ است، بنابراین کارکنان زن و مرد در ادارات در شهر یاسوج تفاوت معناداری از لحاظ نگرش نسبت به میزان فساد اداری ندارند (جدول ۳).

جدول ۳. مقایسه نگرش کارکنان زن و مرد نسبت به میزان فساد اداری؛ مأخذ: یافته‌های پژوهش.

متغیر مستقل	مرد (n=222)		زن (n=135)		آماره t	معناداری
	میانگین	انحراف میانگین	میانگین	انحراف میانگین		
جنسیت	38/39	15/78	38/02	14/69	0/149	0/881

نتایج تحلیل واریانس یکطرفه نشان داد بین نگرش کارکنان ادارات نسبت به میزان فساد اداری در شهر یاسوج با توجه به میزان استفاده از رادیو تفاوت معنی داری وجود ندارد (جدول ۴).

جدول ۴. مقایسه نگرش کارکنان نسبت به فساد اداری با توجه به میزان استفاده از برنامه رادیو؛ مأخذ: یافته‌های پژوهش.

میزان استفاده	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	F	سطح معنی داری
اصلاً	۱۱۱	38/59	2/74	0/007	0/994
کمتر از ۱ ساعت	۴۴	36/86	6/45		
۱-۳ ساعت	۶	۳۹	6/69		
بیشتر از ۳ ساعت	-	-	-		

نتایج این آزمون نشان داد که رابطه پایگاه اقتصادی اجتماعی و متغیر وابسته در سطح ۹۹ درصد منفی و معنادار است ($r = -0/507$ و $p = 0/001$). همبستگی این دو متغیر در سطح بالا است. بنابراین فرضیه رابطه معنادار بین پایگاه اقتصادی اجتماعی و نگرش کارکنان ادارات نسبت به میزان فساد اداری مورد تأیید قرار می‌گیرد. این نتایج بیانگر این است که با افزایش نمره پایگاه اقتصادی و اجتماعی، نمره

و افرادی که بیش از سه ساعت از اینترنت استفاده می‌کنند، میزان فساد اداری را کمتر از دیگر پاسخگویان ارزیابی کرده‌اند (جدول ۷).

جدول ۷. مقایسه نگرش کارکنان نسبت به فساد اداری با توجه به میزان استفاده از اینترنت؛ مأخذ: یافته‌های پژوهش.

میزان استفاده	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	F	سطح معنی‌داری
اصلاً	۴۹	۴۳	۳/۱۸	۲/۸۶۱	۰/۰۳۹
کمتر از ۱ ساعت	۴۲	۳۶/۸۱	۳/۰۵۶		
۱-۳ ساعت	۴۹	۳۷/۷۳	۳/۸		
بیشتر از ۳ ساعت	۲۴	۳۲/۶۲	۳/۸۷		

نتایج تحلیل واریانس یکسویه تفاوت معنی‌داری در نگرش کارکنان به فساد اداری با توجه به میزان استفاده از ماهواره وجود ندارد (جدول ۸).

جدول ۸. مقایسه نگرش کارکنان نسبت به فساد اداری با توجه به میزان استفاده از برنامه ماهواره؛ مأخذ: یافته‌های پژوهش.

میزان استفاده	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	F	سطح معنی‌داری
اصلاً	۱۲۳	۳۷/۲۷ a	۳/۷۴	۲/۱۴۸	۰/۰۹۶
کمتر از ۱ ساعت	۱۹	۳۷/۶۳ a	۵/۳۴		
۱-۳ ساعت	۱۴	۴۴/۷۸ a	۴/۲۸		
بیشتر از ۳ ساعت	۷	۴۸/۷۱ a	۵/۹		

مقدار F محاسبه شده در سطح ۹۹ درصد ($\text{sig} = 0/000$) و $F = 60/401$ نشان‌دهنده معنی‌دار بودن مدل رگرسیون است. مقادیر منفی ضریب رگرسیونی در این معادله نشان می‌دهد که با افزایش میزان متغیر مستقل پایگاه اقتصادی - اجتماعی نمره متغیر وابسته (نگرش به میزان فساد اداری) کاهش می‌یابد. متغیر پیش‌بین ۱۸/۷ درصد از میزان نوسان‌های متغیر ملاک (نگرش به میزان فساد اداری) را پیش‌بینی می‌کند (جدول ۹). این یافته نشانگر اهمیت پایگاه اقتصادی - اجتماعی در نگرش به فساد و ارزیابی میزان آن در جامعه است.

نتایج تحلیل واریانس یکطرفه نشان دهنده این است که تفاوت معنی‌داری در نگرش کارکنان ادارات نسبت به میزان فساد اداری با توجه به میزان استفاده از روزنامه وجود ندارد (جدول ۵).

جدول ۵. مقایسه نگرش کارکنان نسبت به فساد اداری با توجه به میزان استفاده از روزنامه؛ مأخذ: یافته‌های پژوهش.

میزان استفاده	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	F	سطح معنی‌داری
اصلاً	۱۰۳	۳۹/۹۷	۲/۵۶	۲/۲۳۷	۰/۱۱۰
کمتر از ۱ ساعت	۵۴	۳۴/۸۹	۶/۳۹		
۱-۳ ساعت	۶	۴۲/۸	۶/۵۶		
بیشتر از ۳ ساعت	-	-	-		

نتایج آنالیز واریانس یکسویه نشان داد که میزان نگرش به فساد اداری در بین کارکنان ادارات در شهر یاسوج با توجه به میزان استفاده از تلویزیون در سطح ۹۵ درصد تفاوت معناداری دارد. با توجه به نتایج بدست آمده از مقایسه میانگین توکی می‌توان گفت این تفاوت به گونه‌ای است که گروهی که بیش از سه ساعت از تلویزیون استفاده می‌کنند، میزان فساد اداری را بیشتر ارزیابی کرده‌اند (جدول ۶).

جدول ۶. مقایسه نگرش کارکنان نسبت به فساد اداری با توجه به میزان استفاده از برنامه تلویزیون؛ مأخذ: یافته‌های پژوهش.

میزان استفاده	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	F	سطح معنی‌داری
اصلاً	-	-	-	۳/۶۴۴	۰/۰۲۸
کمتر از ۱ ساعت	۳۴	۳۷/۸۸	۳/۰۶		
۱-۳ ساعت	۸۷	۳۵/۸۳	۲/۸		
بیشتر از ۳ ساعت	۴۴	۴۳/۳۶	۳/۴۵		

نتایج تحلیل واریانس یکسویه نشان داد که نگرش به میزان به فساد اداری در بین کارکنان ادارات در شهر یاسوج با توجه به میزان استفاده از اینترنت در سطح ۹۵ دارای تفاوت معنی‌داری است. این تفاوت به گونه‌ای است که کسانی که اصلاً از اینترنت استفاده نمی‌کنند، میزان فساد اداری را بیشتر

همبستگی معکوس و معناداری در سطح بالا با نگرش به میزان فساد اداری داشت. اگرچه کارمندان، بیشتر در سطح طبقاتی نزدیک به هم قرار دارند، سنجیدن جداگانه درآمد، نشانگر نقش وضعیت اقتصادی در ارزیابی از وضعیت فساد در جامعه است.

نتایج پژوهش نشان دهنده آن است که رابطه بین پایگاه اقتصادی اجتماعی ادارات نسبت به میزان فساد اداری در شهر یاسوج در سطح ۹۹ درصد معنادار بوده و این همبستگی در سطح بالا ارزیابی شد به گونه‌ای که افراد با پایگاه اقتصادی اجتماعی بالا، میزان فساد اداری را کم ارزیابی می‌کنند و برعکس، افراد طبقات پایین، میزان فساد را بالا ارزیابی می‌کنند. یافته‌های این فرضیه با نتایج پژوهش‌های خداداد حسینی و فرهادی نژاد (۱۳۸۰) هم خوانی دارد. نتایج بررسی رابطه متغیر پایگاه اقتصادی اجتماعی و نگرش به میزان فساد اداری یا نظرات ساترلند، جانستون (صوری، ۱۳۸۰) و آنومی مرتون (حقیقتیان وهمکاران، ۱۳۹۱) همراستاست. این نتیجه نشان‌دهنده این است که دغدغه کارکنان طبقات پایین‌تر نسبت به میزان فساد بیش از طبقات بالا است. رابطه معکوس و معنادار - با همبستگی در سطح متوسط و معناداری ۹۹ درصد - بین درآمد و نگرش به میزان فساد اداری نیز نشانگر این است که افراد با درآمد کم میزان فساد در جامعه را بیشتر از افراد با درآمد بالا، ارزیابی نموده‌اند. با توجه به اینکه درآمد یکی از عناصر پایگاه اقتصادی - اجتماعی است، این یافته با نتایج پژوهش‌های خداداد حسینی و فرهادی نژاد (۱۳۸۰) و همچنین با نظر آدامز درباره نقش درآمد همخوانی دارد. به بیان دیگر، افراد با درآمد بالاتر میزان فساد در جامعه را کمتر از افراد با درآمد پایین ارزیابی می‌کنند.

نتایج نشان داد رابطه منفی و معناداری در سطح ۹۹ درصد بین سن پاسخگویان و نگرش نسبت به میزان فساد اداری وجود دارد. بنابراین این فرضیه مبنی بر رابطه معنادار بین سن و نگرش کارکنان ادارات شهر یاسوج به میزان فساد اداری تأیید می‌شود. افراد با سنین بالاتر، میزان فساد در ادارات را کم و افراد با سنین پایین، آن را زیاد ارزیابی می‌کنند. در این زمینه می‌توان به آرمان‌های عدالت‌جویی جوانان از یک سو، و پیگیری و کسب اطلاعات از طریق رسانه‌های جمعی جدید توسط آنان، از سوی دیگر، اشاره نمود که دغدغه آنها را در مورد سلامت اداری در جامعه

جدول ۹. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه تبیین نگرش به میزان فساد اداری؛ مأخذ: یافته‌های پژوهش.

Model	متغیر	B	Beta	t	P
گام اول	عدد ثابت	۹۵/۵۹	-	۱۴/۴۲۸	۰/۰۰۰
	پایگاه اقتصادی- اجتماعی	-۶/۶۳۴	-۰/۴۳۶	-۷/۷۷۲	۰/۰۰۰
F= 401/60; Sig= 000/0; R= 436/0; R ² = 190/0; R ² Adjust= 187/0					

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

فساد پدیده‌ای است که هم متأثر از عناصر ساختاری جامعه است و هم ابعاد و بخش‌های گوناگون جوامع به‌ویژه جهت‌گیری فرهنگی و ارزشی آنها را دستخوش دگرگونی می‌سازد. بررسی فساد اداری بدون توجه به زمینه‌ها و پیامدهای فرهنگی آن، امکان‌پذیر نیست. این مطالعه بر آن بود تا جنبه‌های فرهنگی به‌ویژه ایستار جامعه مورد مطالعه درباره فساد را مورد مطالعه قرار دهد. نتایج پژوهش نشان داد که رسانه‌های گوناگون تأثیر متفاوتی بر نگرش پاسخگویان درباره میزان فساد اداری در جامعه دارند، به گونه‌ای که بین نگرش پاسخگویان به میزان فساد اداری در جامعه با توجه به میزان استفاده از رسانه‌هایی چون رادیو، روزنامه و ماهواره تفاوت معناداری وجود نداشت. با این وجود، بین نگرش به میزان فساد اداری با توجه به رسانه‌هایی چون تلویزیون و ماهواره تفاوت معناداری در سطح ۹۵ درصد وجود داشت. تأثیر این دو رسانه بر نگرش به میزان فساد، متفاوت بود، به گونه‌ای که استفاده بیشتر از برنامه تلویزیون داخلی منجر به ارزیابی بالای میزان فساد اداری و استفاده بیشتر از برنامه تلویزیون‌های ماهواره‌ای، منجر به ارزیابی پایین میزان فساد اداری در جامعه می‌شود. چنین تفاوتی، نمی‌تواند ناشی از محتوای رسانه‌های یاد شده باشد، زیرا رسانه‌های بیگانه بیش از رسانه‌های داخلی به گزارش‌های فساد در جامعه می‌پردازند. این تفاوت می‌تواند مرتبط به پایگاه اقتصادی - اجتماعی کاربران و یا نوع نگاه‌شان به نظام سیاسی باشد. نوع نگاه به نظام سیاسی در این پژوهش ارزیابی نشد ولی پایگاه اقتصادی - اجتماعی

می‌شود. حساسیت‌های اجتماعی و فرهنگی نسبت به فساد فروکش می‌کند. در شرایطی که فساد اداری در جامعه افزایش یابد، می‌توان افراد جامعه را در دو دسته موقعیتی نسبت به آن قرار داد: نخست، افرادی که با گسترش فساد، به دلیل ادراک پیامدهای آن و شرایط نامساعد اقتصادی و اجتماعی، خود، را بازنده تحولات نامساعد اقتصادی و اجتماعی ناشی از فساد می‌دانند. این گروه، با تعمیق فساد، بیش از گذشته خود را قربانی پیامدهای فساد و نابرابری اقتصادی می‌دانند. احساس محرومیت نسبی در این دسته بالا است. گروه دوم، افرادی است که از جایگاه شغلی و اقتصادی - اجتماعی مطلوبی برخوردارند و موقعیت آنها موجب می‌شود، کمتر از پیامدهای فساد تأثیر بپذیرند. بنابراین، میزان فساد را کمتر از دسته نخست ارزیابی می‌کنند. در واقع، با شیوع فساد اداری، حساسیت اجتماعی و فرهنگی نسبت به فساد بین طبقات پایین و جوانترها و احساس عادی‌پنداری بین طبقات بالا و مسن‌ترها قابل مشاهده است. طبقات متوسط و بالا هم اخبار و گزارش‌های فساد را دریافت می‌کنند، اما موقعیت اقتصادی - اجتماعی آنها، برداشت دیگری را درباره فساد برای آنان شکل می‌دهد. در مناطق کمتر برخوردار همچون یاسوج، مشکلات اقتصادی و احساس محرومیت نسبی، ادراک از فساد اداری را تحت تأثیر قرار داده و حساسیت به فساد بیش از مناطق برخوردار در ذهن مردم شکل می‌گیرد، این ادراک و حساسیت به نوعی احساس انومی و بی‌اعتمادی نهادین و حتی تعمیم یافته منجر می‌شود.

وجود تفاوت بین نگرش درباره میزان فساد اداری در جامعه با توجه به میزان استفاده از برخی رسانه‌ها و پایگاه اقتصادی و اجتماعی، نشانگر گونه‌ای همراستایی بین استفاده از رسانه‌های داخلی و طبقات پایین اقتصادی - اجتماعی، از یک سو، و استفاده از رسانه‌های خارجی و طبقات متوسط و بالای اقتصادی - اجتماعی، از سوی دیگر، در ارزیابی از میزان فساد اداری است. به بیان دیگر، طبقات پایین که بیشتر از رسانه‌های داخلی استفاده می‌کنند، میزان فساد اداری را زیاد ارزیابی می‌کنند، در مقابل، طبقات بالا که بیش از دیگر طبقات از رسانه‌های خارجی استفاده می‌کنند، میزان شیوع فساد اداری را کمتر از پاسخگویان طبقات پایین ارزیابی می‌کنند. این تفاوت دیدگاه، بیش از آنکه ناشی از رسانه باشد، مرتبط با پایگاه اقتصادی - اجتماعی افراد و تجربه زیسته آنها است. باقی ماندن متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی

افزایش می‌دهد. علاوه بر این، جوانان به عنوان شهروندانی که نیازهای گوناگونی را فراروی خود دارند و متناسب با مطالعات و نگاه تطبیقی خود به جامعه و شرایط جهانی؛ مطالبات بیشتری از نظام اجتماعی و مدیریتی جامعه دارند؛ نسبت به مسئله اجتماعی فساد اداری دغدغه بیشتری دارند. یافته‌ها نشان داد که نگرش نسبت به میزان فساد اداری در پاسخگویان زن و مرد تفاوت معناداری با یکدیگر ندارند. بنابراین این فرضیه مورد تأیید قرار نمی‌گیرد. این نتیجه با نتایج حسینی هاشم‌زاده و حبیبی (۱۳۹۱) همخوانی دارد. این نتیجه نشان می‌دهد که، از یک سو، زنان در جامعه ایران و حتی در شهر نیمه‌سننتی چون یاسوج، همگام با مردان موضوعات اجتماعی را در سطح کلان مورد توجه قرار داده و نسبت به آنها، هرچند ذهنی، واکنش نشان می‌دهند و از سوی دیگر، دغدغه و دل‌نگرانی نسبت به فساد اداری در جامعه فراتر از مرزبندی جنسیتی است به گونه‌ای که تفاوت معناداری بین زنان و مردان در مورد میزان فساد وجود ندارد. با وجودی که زنان کمتر از مردان در جریان رخدادهای کلان اداری و اجتماعی هستند، نبود تفاوت معناداری بین نگرش زنان و مردان در مورد میزان فساد در جامعه نشان‌دهنده نوعی باور جمعی در مورد سطح معینی از فساد در جامعه است. با توجه به نتایج این پژوهش، می‌توان استدلال نمود کارکنان با درآمد کم و با پایگاه اقتصادی اجتماعی پایین که همان افراد کمتر برخوردار از مزایای اقتصادی و اجتماعی‌اند، میزان فساد را در جامعه در حد معناداری بیشتر از افراد مربوط به طبقات اقتصادی و اجتماعی بالا و با درآمد بالا ارزیابی می‌کنند.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که کاربران برنامه‌های تلویزیون داخلی، افراد جوانتر، افراد با درآمد کمتر و پایگاه اقتصادی - اجتماعی پایین، میزان شیوع فساد اداری در جامعه را بالاتر از افراد با سنین بالاتر، افراد دارای پایگاه اقتصادی - اجتماعی بالا، افراد با درآمد بالاتر و کاربران برنامه‌های ماهواره‌ای ارزیابی نمودند. مروری بر این ویژگی‌ها نشان می‌دهد که تجربه زیسته افراد در جامعه - متغیر سن - و شرایط اقتصادی و اجتماعی آنها نقش مهمی در نوع ارزیابی‌شان از میزان فساد در جامعه دارد. شیوع فساد در جامعه، نوع نگاه و برداشت شهروندان درباره آن را نسبت به برداشتی که در گذشته درباره آن وجود داشت، تغییر می‌دهد و از نظر فرهنگی، ادراک فساد با مدارای بیشتری همراه

نگرش پاسخگویان از میزان فساد اداری با وضعیت واقعی فساد همخوانی داشته باشد؛ این وضعیت و نگرش موجود نسبت به آن؛ یک مطالبه اجتماعی را برای کاهش فساد ترسیم می‌کند. ضرورت دارد اقدامات بنیادینی درباره ابعاد گوناگون فساد اداری و عوامل تأثیرگذار بر آن انجام شود. در این راستا و با توجه به نتایج پژوهش:

۱. کارآمدترین سازوکار برای کاهش میزان فساد اداری، جلوگیری از تبدیل شدن آن به خرده‌فرهنگ اداری قابل مدارا است. مدارا و تاب‌آوری در برابر فساد اداری، پدیده خوشایندی نیست و ممکن است به فراهم‌سازی زمینه گسترش آن بینجامد. در این راستا، اقدامات نهادین قانونی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی برای کاهش دامنه فساد اداری ضرورت دارد. پیشنهاد می‌شود در گام نخست زمینه فساد را با تدابیر قانونی و شفاف‌سازی عملکردهای اداری کاهش داد و با سازوکارها و تنبیهات قانونی و قضایی هزینه فساد اداری را افزایش داد. همچنین، ترویج فرهنگ اداری سالم با الگوسازی از کار اداری و کارکنان اداری سالم و بدور از فساد می‌تواند به شیوه ایجابی به ترغیب کارکنان ادارات و نهادهای دولتی، عمومی و خصوصی برای داشتن فرهنگ سازمانی سالم یاری رساند. در این زمینه، هم رسانه‌ها به سان نمایندگان واقعی افکار عمومی جامعه و هم نهادهای نظارتی و قانونی می‌توانند به گونه هماهنگ سازوکارهای فرهنگی و اجرایی - قانونی را برای زدودن فرهنگ فساد اداری بکار بندند.

۲. پیشنهاد می‌شود ابعاد گوناگون فساد اداری از جمله خلأهای قانونی و نظارتی که زمینه‌ساز فساد در جامعه می‌شوند؛ مورد ارزیابی و پژوهش علمی قرار گیرند.

۳. با توجه به اینکه رابطه معناداری بین نگرش کارکنان نسبت به میزان فساد اداری و پایگاه اقتصادی اجتماعی آنها وجود دارد، ضرورت دارد نسبت به زمینه‌سنجی شکل‌گیری فساد از دیدگاه طبقات گوناگون و به‌ویژه افراد کارشناس و مطلع به امور اجتماعی و سازمانی اقدام شود.

۴. با توجه به اینکه شیوع و گسترش فساد اداری در جامعه زمینه سلب اعتماد مردم نسبت به نهادهای عمومی و دولتی را فراهم می‌کند، تهیه و تدوین سازوکارهای فرهنگی و اجتماعی از جمله برنامه‌های تئور افکار عمومی در مورد پیامدهای زیانبار فساد اداری ضروری هستند.

۵. شناسایی و ریشه‌کنی زمینه‌های فساد اولویت اصلی

در معادله رگرسیونی نشانگر اهمیت آن برای تبیین نگرش به میزان فساد اداری در جامعه است. میزان برخورداری از فرصت‌ها و امکانات زندگی، می‌تواند ادراک‌های متفاوتی از وضعیت و میزان فساد اداری در جامعه را پدید بیاورد. با وجود، تفاوتها بین طبقات گوناگون درباره میزان فساد اداری، گسترش فساد در جامعه، منجر به عمومی شدن و افزایش مدارا نسبت به آن می‌شود. چنین پدیده‌ای، از نظر فرهنگی، جهت‌گیری ارزشی شهروندان درباره فساد را تغییر می‌دهد. چنین تغییری می‌تواند سلامت اجتماعی را تهدید کند و حساسیت و مسئولیت‌پذیری شهروندان در قبال فساد را کاهش دهد، به گونه‌ای که فساد دیگر پدیده‌ای ضد فرهنگی و مجرمانه دیده نمی‌شود، بلکه همجوار با رفتارهای دیگری که قابل مداراست، شناخته می‌شود. بنابراین، فساد اگرچه در حوزه اقتصادی و اجتماعی انجام می‌شود، زمینه و پیامد آن بیشتر با نظام فرهنگی پیوند دارد. در جدول زیر، نتیجه تحلیلی این بحث ارائه شده است:

جدول ۱۰. نتایج تحلیل فرایند عادی و فرهنگی شدن فساد.

سطوح تحلیلی	پایگاه اقتصادی و اجتماعی پایین	پایگاه اقتصادی و اجتماعی بالا
ارزیابی از میزان فساد برداشت فرهنگی از رفتارهای فسادگونه	امری مجرمانه و غیرقابل مدارا	امری عادی و قابل مدارا
پیامد فرهنگی گسترش فساد	بی‌اعتمادی و احساس آنومی	ترغیب به پذیرش و انگ زدایی از فساد

گسترش فساد، منجر به پیدا شدن بستر و جایگاه نگرشی مداراگونه در نظام فرهنگی به آن می‌شود. چنین وضعیتی زمینه فرهنگی شدن فساد را، که به لحاظ ماهوی ضد فرهنگی است، فراهم می‌سازد. یافته‌های این پژوهش، نشان داد که عادی شدن فساد در جامعه تا حدی همجوار با نگاه طبقات بالای اقتصادی - اجتماعی به میزان فساد است. با توجه به اینکه جامعه آماری مورد مطالعه شامل کارکنان ادارات و نهادها بوده‌اند که مسئول اجرای قوانین در ادارات و نهادها هستند؛ انتظار می‌رود نظرات مطرح شده در مورد میزان فساد اداری تا حد زیادی منطبق بر وضعیت فساد اداری در ادارات و نهادها باشد. در صورتی که برداشت و

است. با این وجود، برخورد قاطع نهادهای قانونی با مفسدین اداری و اقتصادی، گام مهمی در راستای تقویت باورها و جهت‌گیری‌های کارکنان قانون‌مدار به منظور دوری از رفتارهای هنجارشکنانه در سازمان‌ها و ادارات است. برخورد با مفسدان اقتصادی و اداری سواى جهت‌گیری سیاسی آنها یک مطالبه عمومی و نشانگر قانون‌مداری در

فرایند فسادستیزی است.

۶. آزاد بودن رسانه‌ها در چارچوب قانون و حمایت قانونی لازم از آنها برای ایفا کردن نقش مورد انتظار در آگاهی بخشی به مخاطبین در زمینه‌های سلامت اداری و اجتماعی یک ضرورت انکارناپذیر است.

پی‌نوشت‌ها

1. Al-Attas.	7. Swald	13. Giorian.	19. Wu et al.
2. Tanzi.	8. Windsor, D.	14. Tsao & Hsueh	20. Brunetti & Weder
3. White.	9. Corruption Perception Index.	15. Lederman et al.	21. Adams.
4. Tylor.	10. Transparency International	16. Treisman	22. Face validity
5. Ruth Benedict.	11. Pillay.	17. World Bank	23. Cronbach
6. Sumner.	12. Treisman.	18. Lino et al.	

منابع

- ادگار، اندرو و سجویک، پیتر (۱۳۸۹)، *متفکران برجسته نظریه فرهنگی*، ترجمه مسعود خیرخواه، تهران: آگه.
- افضلی، عبدالرحمن (۱۳۹۱)، *فساد اداری و تأثیر آن بر توسعه: علل، پیامدها و راهکارهای برون‌رفت*، *مجله حقوقی بین‌المللی*، سال بیست و هشتم، شماره چهل و پنجم، ۲۳۵-۲۶۴.
- العطاس، سیدحسین (۱۳۹۵)، *مسئله فساد*، ترجمه وحیده صادقی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- اولسون، مانکور (۱۳۸۸)، *استبداد، مردم‌سالاری و توسعه*، در دولت، فساد و فرصت‌های اجتماعی، استیوارت هال، رابرت کاکس، نوام چامسکی، ایمانوئل والرستین، مانکور اولسون، داگلاس نورث و... (صفحات ۱۳۵ تا ۱۶۲)، ترجمه حسین راغفر، تهران: نقش و نگار.
- بیرو، آلن (۱۳۷۰)، *فرهنگ علوم اجتماعی*، ترجمه باقر ساروخانی، تهران: نشر کیهان.
- حسینی هاشم‌زاده، داود و حبیبی، لیلا (۱۳۹۱)، *مقایسه ادراکات، تجربیات و نگرش‌های کارکنان زن و مرد نسبت به فساد اداری*، فصلنامه *مطالعات رفتار سازمانی - انجمن علمی مدیریت رفتار سازمانی*، سال نخست، شماره سوم، ۱۰۱-۱۱۹.
- حقیقتیان، منصور؛ کریمی زاده، سمیه و نظری، جواد (۱۳۹۱)، *بررسی برخی عوامل اجتماعی مؤثر بر فساد*
- اداری، *جامعه‌شناسی کاربردی*، سال بیست و سوم، شماره چهارم، ۱۲۵-۱۴۲.
- خداداد حسینی، سیدحمید؛ فرهادی نژاد، محسن (۱۳۸۰)، *بررسی فساد اداری و روش‌های کنترل آن*، *مدرس*، دوره ۵، شماره ۱، ۳۷-۵۳.
- دلپسند، کوروش، قنبری، افسانه، و فدائی لاسکی، سهیل (۱۳۹۹)، *پیشگیری از فساد اداری در نظام سلامت*، *پژوهش‌های حقوقی میان‌رشته‌ای*، دوره ۱، شماره ۲، ۲۳-۳۴.
- راوندی، مرتضی (۱۳۷۱)، *تاریخ اجتماعی ایران*، جلد ششم، تهران: انتشارات نگاه.
- ربیعی، علی و آصف، هاجر (۱۳۹۱)، *نقش فرهنگ سازمانی در پیشگیری از بروز فساد اداری*، *مدیریت دولتی*، ۴ (۱۰)، ۴۵-۵۸.
- رضائیان، علی (۱۳۸۴)، *انتظار عدالت در سازمان*، تهران: انتشارات سمت.
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۸۸)، *سرطان اجتماعی فساد*، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- زاهدی، شمس السادات؛ محمدنبی، سینا و شهبازی، مهدی (۱۳۸۸)، *بررسی عوامل مؤثر بر کاهش فساد اداری*، *مدیریت فرهنگ سازمانی*، سال هفتم، شماره بیستم، ۲۹-۵۵.

محیط شهری، سال دوم، شماره پیاپی هفتم، ۹۵-۱۱۹. میرفردی، اصغر؛ کریمی، ماندانا؛ عیسائی خوش، کورش (۱۳۹۹)، مطالعه نقش ارزیابی از احزاب و تشکلهای سیاسی در مشارکت ساکنان شهر شیراز در انتخابات، دوفصلنامه علمی دانش سیاسی، سال شانزدهم، شماره دوم (پیاپی ۳۲)، ۶۴۹-۶۷۰.

میرفردی، اصغر و فرجی، فروغ (۱۳۹۵)، بررسی میزان گرایش به قانون‌گریزی و رابطه آن با میزان مشارکت اجتماعی و میزان کنترل اجتماعی در شهر یاسوج، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲۷، شماره ۲، ۹۳-۱۱۰.

میرفردی، اصغر و ولی‌نژاد، عبدالله (۱۳۹۷)، تحلیل جامعه‌شناختی-راهبردی ارتباط بین هویت ملی و سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه یاسوج، فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۵، شماره ۱، ۶۷-۹۰.

ناصری، علی و حسنی، زهره (۱۳۸۹)، بازنمایی فساد ورزشی در فضای رسانه‌ای ایران در طول ده سال گذشته ۱۳۸۶-۱۳۹۶، مدیریت ورزشی، دوره ۱۱، شماره ۳، ۶۱۱-۶۳۱.

هریسی‌نژاد، کمال‌الدین (۱۳۹۰)، مجموعه مقالات آسیب‌های اجتماعی ایران، تهران: انتشارات آگه.

یزدان‌پناه، لیلا؛ حسن دوست فرخانی، هادی؛ بوستانی، داریوش و رضایی، امید (۱۳۹۲)، بررسی رابطه نگرش به فساد اداری و دینداری، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، سال چهارم، شماره دهم، ۱۳۷-۱۶۰.

ساروخانی، باقر (۱۳۷۰)، دایرةالمعارف علوم اجتماعی، تهران: انتشارات کیهان.

سید رضی، محمد (۱۳۷۹)، نهج‌البلاغه حضرت علی (ع)، ترجمه محمد دشتی، قم، انتشارات دارالعلم.

صالحی، مصطفی (۱۳۹۹)، عوامل بروز فساد اداری از دیدگاه اسلام، قانون‌یار، دوره ۴، شماره ۱۴، ۱۱۱-۱۳۱.

صبوری، منوچهر (۱۳۸۰)، بوروکراسی مدرن ایران، تهران: چاپ اول، انتشارات سخن.

عظیمی، حسین؛ عطاقر، علی و شائمی برزکی، علی (۱۳۸۹)، بررسی عوامل مدیریتی و سازمانی مؤثر بر فساد اداری و مالی، اندیشه مدیریت راهبردی، سال چهارم، شماره دوم، ۱۲۹-۱۴۷.

فرخ سرشت، بهزاد (۱۳۸۳)، بررسی عوامل مؤثر بر بروز فساد اداری به منظور آرایه الگویی جهت کاهش اثرات آن در روند توسعه جمهوری اسلامی ایران، دانش مدیریت، شماره ۶۶، ۸۴-۶۵.

فراهادی نژاد، محسن ولگزیان، محمد (۱۳۹۰)، پیمایش طولی در زمینه علل فساد اداری و روش‌های کنترل آن، چشم انداز مدیریت دولتی، شماره ۸، ۴۵-۶۰.

گیوریان، حسن (۱۳۹۰)، نقش رسانه‌های جمعی در کنترل فساد اداری، مدیریت و اخلاق سازمانی، فصلنامه مطالعات رسانه‌ای، سال هفتم، شماره ۱۷، ۱۳۳-۱۴۰.

میرفردی، اصغر (۱۴۰۱)، تحلیلی بر اعتماد به جریان‌های سیاسی در محیط‌های شهری با تأکید بر توسعه پایدار شهرها: مورد مطالعه؛ کلانشهر شیراز، برنامه‌ریزی و توسعه

Afzali, A. (2012). Official Corruption and Its Effect on Development: Causes and Solutions, *International Law Review*, 28(45), 235. (Text in Persian).

Al-Attas, S. H. (2016). *The Problem of Corruption*, Translated by Vahideh Sadeghi, Tehran: Research Center for Culture, Art, and Communications publications. (Original work published 1986). (Text in Persian).

Azimi, H., Atafar, A., & Shaemi Barzeki, A. (2011), "Study of managerial and organizational factors affecting administrative and financial corruption", *Strategic Management Thought*, 4(2), 129-147. (Text in Persian).

Biro, A. (1991). *Social Sciences Dictionary*. Translated. Saroukhani, B. Tehran: Keyhan Publications. (Text in Persian).

Brunetti A, Weder B. (2003). "A free press is bad news for corruption" *Journal of Public Economics*, 87 (7-8), 1801-1824.

Delpasand, K., Ghanbari, A., & Fadaei Lasaki, S. (2020). "Preventing in the health system", *Journal of Interdisciplinary Legal Researches*, 1(2), 23-34. (Text in Persian).

Edgar, A., & Sedgwick, P. (Eds.). (2010/2002). *Cultural theory: The key thinkers*. London: Routledge. Translated by Masoud Kheyrikhah. 2010. Tehran: Agah Publishing House. (Text in Persian).

Farhadinejad, M., & Legzian, M. (2011), "Longitudinal survey on the causes of administrative corruption and its control methods", *Journal of Public Administration Perspective*, 2(8), 45-60. (Text in Persian).

- Farrokh Sarasht, B., (2013), "Investigation of Islamic factors on the occurrence of administrative corruption in order to determine the extent of its reduction in the development process of the Republic of Iran", *Management Knowledge*, No. 66, 65-84. (Text in Persian).
- Giorian, H. (2011), "The Study of Effect Media on Corruption Control Media Studies", *Management and Organizational Ethics*, 7(17), 133-140. (Text in Persian).
- Haghighatian, M., Karimizadeh, S., & Nazari, J. (2013), "Investigation of some social factors on administrative corruption", *Applied Sociology*, 23(4), 125-142. (Text in Persian).
- Harisinejad, K. (2011), *Collection of articles on Iran's social harms*, Tehran, Age Publications. (Text in Persian).
- Hosseini Hashemzadeh, D., & Habibi, L. (2012), "Comparison of the attitudes of male and female employees towards the level of corruption", *Organizational Behavior Studies Quarterly*, 1(3), 101-119. (Text in Persian).
- Johnston, M. (2001). The definitions debate: Old conflicts in new guises. In *The Political Economy of Corruption* (pp. 23-44). Routledge.
- Kaufmann, D. (1997) "Corruption: The Facts", *Foreign Policy*, 107, 114-131.
- Khodadad Hosseini, S., & Farhadi, N. M. (2001). "A study of administrative corruption and its control methods", *Modarres Human Sciences*, 5 (1), 37-54. (Text in Persian).
- Lederman, D., Norman L., & R. R. Soares (2005). "Accountability and Corruption: Political Institutions Matter." *Economics and Politics*, 17(1), 1-35.
- Lin, N. (1976). *Foundations of Social Research*. New York: MC-Graw Hill.
- Lino, A. F., de Azevedo, R. R., de Aquino, A. C. B., & Steccolini, I. (2022). "Fighting or supporting corruption? The role of public sector audit organizations in Brazil". *Critical Perspectives on Accounting*, 83, 102-384.
- Merton, R. K. (1968). *"Social Theory and Social Structure"*, New York, Free Press.
- Mirfardi, A. & Faraji, F. (2016). A Study of Tendency toward Law-Breaking and its Relationship to Social Participation and Social Control in Yasouj, *Journal of Applied Sociology the University of Isfahan*, 27(2), 93-110. (Text in Persian).
- Mirfardi, A. (2011). Trust and its relationship to demographic factors. *Journal of Social Sciences*, 7(2), 168-174.
- Mirfardi, A. (2019). Environmental Attitude and Its Relation to Religiousness in Noorabad Mamasani. *Environmental Education and Sustainable Development*, 7(2), 91-102.
- Mirfardi, A. (2022). The Trust in Political Parties in the Urban Environment: The Case of Shiraz Metropolis, *Journal of Urban environment planning and development*, 2(7), 95-119.
- Mirfardi, A., & Valinezhad, A. (2018). Socio-Strategic Analysis of the Relationship between National Identity and Social Capital of Students in Yasouj University. *Social Capital Management*, 5(1), 67-90. (Text in Persian).
- Mirfardi, A., Karimi, M., & Esaei Khosh, K. (2020). The investigation of the role of evaluation of political parties and organizations in participation of Shiraz Residents in the elections. *Bi-Quarterly Political Knowledge*, 16(2), 649-670.
- Naseri, A. & Hassani, Z. (2011). The Representation of Sports Corruption in Iran's Media Space during the Last 10 Years 2007-2017", *Sport Management*, 11) 3(, 611-631. (Text in Persian).
- Olson, M. (1993). Dictatorship, democracy, and development. *American political science review*, 87(3), 567-576.
- Pillay, S. (2004) "Corruption – the challenge to Good governance: a South African perspective", *International Journal of Public Sector Management*, 17 (7), 586-605.
- Rabiee, A., & Assef, H. (2012). The Role of Organizational Culture in Preventing Administrative Corruption. *Journal of Public Administration*, 4(10), 45-58. (Text in Persian).
- Rafipour, F. (2010), *social cancer infected*, Tehran, publishing company. (Text in Persian).
- Ravandi, M. (1992). *Social History of Iran*, Vol. 6, Tehran: Negah Publications. (Text in Persian).
- Rezaian, A. (2005), *Anticipatory and Organizational Justice*, Tehran, Samt Publications. (Text in Persian).
- Robinson, M. (Ed), (2004) *Corruption and Development: An Introduction*, Routledge, London: Routledge.
- Sabouri, M. (2001), *Iran's Modern Bureaucracy*, Tehran, first edition, Sokhon Publishing House. (Text in Persian).
- Salehi, M. (2020), "Factors of administrative corruption from the perspective of Islam", *Journal of Civil & Legal Sciences Ghanonyar*, 4(14), 111-131.

(Text in Persian).

Sarukhani, Baqer (1991), *Encyclopedia of Social Sciences*, Tehran, Kayhan Publishing House. (Text in Persian).

Seyed Razi, M. (2000), *Nahj al-Balagha of Hazrat Ali (AS)* translated by Muhammad Dashti, Qom, Darul elm Publications. (Text in Persian).

Sutherland, Edwin H. (1949). *Principles of Criminology*. Chicago: Lippincott. Dryden Press.

Tanzi, V. (1998). Corruption around the world: Causes, consequences, scope, and cures. *Staff papers*, 45(4), 559-594.

Transparency International (2023). *Corruption Perception Index 2022 Report*. Transparency International.

Treisman, D. (2004). "What have we learned about the causes of corruption from ten years of cross-national empirical research?" *Annual Review of Political Science*, 10(1), 211-244.

Tsao, Y. C., & Hsueh, S. J. (2022). Can the Country's Perception of Corruption Change? Evidence of Corruption Perception Index. *Public Integrity*, 1-13.

Windsor, D. (2001). The future of corporate social

responsibility. *The international journal of organizational analysis*, 9(3), 225-256.

Windsor, D. (2004). Global corporate social responsibility: International regimes and the constellation of corruption, poverty, and violence. *International corporate responsibility: Exploring the issues*, 43-67.

World Bank (2005). *Worldwide Governance Indicators 2007: country data Report for Iran*, 1996-2006. www.worldbank. Org/wbi/governance.

Wu, T., Delios, A., Chen, Z., & Wang, X. (2023). "Rethinking corruption in international business: An empirical review". *Journal of World Business*, 58(2), 101-410.

Yazdanpanah, L., Hassan Dost Farkhani, H., Bostani, D., & Rezaei, O. (2013), "A Study on The Attitude of Embezzlement and Religiosity", *Quarterly Journal of Sociological Studies of Youth*, 4(10), 160-137. (Text in Persian).

Zahedi, Sh., Mohammad Nabi, S., & Shahbazi, M. (2010). "Studying of factors affecting reduce administrative corruption" (Case study in Tehran Municipality). *Organizational Culture Management*, 7(20), 29-55. (Text in Persian).